

problem through the proclamation of independence and only under pressure of circumstances, first of all the military factor, since about 4 million Ukrainians were the ranks of the Russian Army on the fronts of World War II, was forced to agree on certain autonomous acts that materialized in proclaimed by the Ukrainian Central Council universals. At the same time, the Interim Government launched criminal cases for anti-state activities and separatism on the leaders of the Ukrainian national liberation movement. The Bolshevik coup in Petrograd abruptly changed the course of history. Bolshevik government - Sovnarkom - acknowledging the UPR, at the same time, declared war against the youth Ukrainian state under the pretense of contrived helping for the Ukrainian workers and peasants in the struggle against the bourgeoisie.

The most recent Russian-Ukrainian war started in 2014, which according to Russian propaganda is presented as an internal conflict of Ukraine, gives additional grounds for considering events in the winter of 1917-1918 not as the beginning of the civil war in Ukraine, but as the invasion of Soviet Russia into Ukraine, military aggression against to overthrow the UPR. The participants of events, including Antonov-Ovsienko, Lieutenant-Colonel Muravyov, and others, testify to the true purpose of military invasion-not to allow the Ukrainian people to revive their own state and continue to economically exploit the country's natural resources and its human resources. The Ukrainian national liberation movement, according to our conviction, was not an integral part of the All-Russian revolutionary process, which had a pronounced social-class color, but aimed primarily at resolving national-democratic problems, which most affected the centuries of the disenfranchised people. The political confrontation that was observed in Ukrainian society about possible ways of further development could be resolved peacefully, but the invasion of the regular units of the Russian army, the participation of the "Red Guard", gave an impetus to the Communist leadership of Soviet Russia to talk about the civil war in Ukraine, which, according to our conviction, was not. As a result of the aggression of the RSFSR and the military defeat of the Ukrainian People's Republic, a communist regime was established in Ukraine, which some historians and lawyers treated as an occupation, and the Soviet government as colloquial, whose influence legally ended with the proclamation of independence by Ukraine in 1991.

УДК 94(470+571)(092)Керенський

М. В. Глібічук

кандидат історичних наук,
викладач кафедри історії нового
та новітнього часу

Чернівецького національного університету
ім. Ю. Федьковича

E-mail: m.hlibischuk@chnu.edu.ua

ОБРАЗ ОЛЕКСАНДРА КЕРЕНСЬКОГО В МЕМУАРАХ ЛІДЕРІВ БІЛОГО РУХУ ПІВДНЯ РОСІЇ

У статті стисло охарактеризовано ставлення керманців Білого руху Півдня Росії до одного з головних діячів революційних подій в Росії 1917 р. Олександра Керенського. Незважаючи на усталену думку у радянській історіографії, що всі вожді білих з антипатією ставилися до Керенського, автор дійшов висновку про неоднозначну позицію до цієї постаті впродовж 1917 р., яка залежала від багатьох чинників.

Ключові слова: Російська революція (1917–1922), Білий рух Півдня Росії, Громадянська війна, О. Керенський.

Перспективним напрямком у дослідженні революції в Росії (1917–1922 рр.) є тема репрезентації образів влади. Хоча більшість сучасних науковців скептично ставиться до вивчення цього аспекту, однак без його висвітлення не можливо повністю зрозуміти дій тогочасних революційних вождів. Тим більше, що це дозволяє розвінчувати міфи, які конструювалися політичними акторами та суспільними групами, які їх підтримували у цей буремний період.

Одним із найбільш цікавих питань для дослідників, які займаються вказаною вище тематикою, є формування культу Олександра Керенського у 1917 р. Над окремими аспектами цієї проблематики працюють як зарубіжні, так і вітчизняні фахівці [1]. Однак, на наш погляд, історики недостатньо уваги приділяють такому сюжету, як сприйняття лідера

революції відомими діячами білогвардійського табору. Тому **метою** наукової розвідки є висвітлення образу Керенського в мемуарах лідерів Білого руху Півдня Росії.

Слід зазначити, що більшість представників білих у своїх споминах вказувала, що призначення Керенського на посаду військового і морського міністра викликало обурення серед вищого офіцерства Росії. Вони вважали це призначення абсурдним, оскільки міністр-соціаліст Керенський не мав найменшого уявлення ні про устрій армії, ні про тактику ведення бойових дій. І хоча деякі з них змирилися з цим призначенням, його дії часто викликали у них невдоволення і роздратування. Найбільш негативно поставився генерал-ад'ютант О. С. Лукомський, який звинувачував Керенського в неприйнятті рішучих заходів для порятунку армії. У його пам'яті Керенський зберігся як людина «дріб'язкова, злісна, що ставила інтереси справи нижче свого дрібного самолюбства і пихатості» [2, 183]. Такі ж судження висловлювали й інші відомі військові постаті білого табору Півдня Росії, як П. М. Врангель та П. М. Краснов [2, 183–184].

На відміну від більшості вождів Білого руху, у спогадах генерала А. І. Денікіна лідер революції в Росії 1917 р. отримав більш виважені оцінки. Денікін, як і інші білі генерали, вважав Керенського абсолютно чужою людиною у армії, яка немає ніяких здібностей до військової справи. Проте на противагу іншим діячам генералітету російської армії, він мав надію на те, що незважаючи на усі ці недоліки, Керенський зуміє зберегти країну від анархії. Ось що писав Денікін у своїх мемуарах: «Був поза сумнівом такий короткий, досить яскравий період у житті Керенського – військового міністра, приблизно до червня, коли не лише широкі верстви населення, але й російське офіцерство підкорялося чарівливості його екзальтованої фрази, його істеричного пафосу. Російське офіцерство, віддане на заклання, тоді все забуло, все пробачило і болісно чекало від нього порятунку армії» [3, 239].

Подібні міркування висловлював генерал М. В. Алексеев – видатний воєнний стратег Російської імперії початку ХХ ст., засновник Добровольчої армії та один із керманічів білих на Півдні Росії. Алексеев винив насамперед Керенського у катастрофічному стані справ в армії у 1917 р. Також він досить скептично оцінював діяльність Керенського як на посаді міністра, так і прем'єра: «Керенський не вміє бути вище діяча партії, з якої він вийшов; він не має сили відмовитись від її готових рецептів; він не розуміє, що армія в монархії чи республіці повинна існувати на однакових засадах самоорганізації; він буде шукати шлях, який веде до створення фантастичної «революційної» армії» [4, 345]. Однак генерал Алексеев, як і Денікін, вважав, що Керенський ще має шанс змінити ситуацію в армії та вберегти країну: «Або Керенський зійде зі сцени і Росія зазнає воєнної поразки найближчим часом, або він повинен прокинутись, вилікуватись від своєї зарозумілості і сказати собі, що час слів минув, потрібна влада та рішучість» [4, 345].

Слід зазначити, що подібні міркування про те, що Керенський зуміє зупинити державу від сповзання до хаосу, висловлювали не лише військові представники білогвардійського руху Півдня Росії, але й політики, які належали до цього табору. Так, В. В. Шульгін, досвідчений політичний та державний діяч, який дотримувався правих поглядів, припускав, що на політичній арені тогочасної Росії лише Керенський є найбільш вдалою кандидатурою на роль «рятівника нації». У багатьох своїх публікаціях, що були надруковані у 1917 р., Шульгін покладав великі надії на цю революційну постать, яка стане «Наполеоном», бо у цьому випадку опозиції в обличчі більшовиків «не потрібно боротися, адже Наполеон (мається на увазі Керенський – автор) розчавить їх, як травинку» [Цит. за: 5, 128]. Але як і для більшості керманічів Білого руху конфлікт у серпні 1917 р. між Головнокомандувачем армії генералом Л. Г. Корніловим та головою Тимчасового уряду Керенським викликав остаточне розчарування в останньому як лідері, що здатний вберегти країну від Громадянської війни.

Але чому в 1917 р. відомі вожді білих Півдня Росії вбачали саме у цій політичній фігурі майбутнього «Бонапарта», який зуміє приборкати революцію? На наш погляд, такий вибір зумовлений кількома чинниками.

У цей час активно формувався культ Керенського, а одним із його видів був образ «Бонапарта». Адже сучасники у його публічних виступах відчували «нотки» епохи Великої Французької революції (1789–1799 рр.) та згадували її героїв. Так, російська поетеса М. І. Цветаєва, що була сучасницею тих буремних подій, у вірші, який був присвячений Керенському, порівнювала його з Бонапартом. Для Цветаєвої Наполеон – великий історичний персонаж, який піднімається над незліченим натовпом. Саме надія на російського Бонапарта мирила її з реаліями російської дійсності. Лідер революції сприймався нею як «диктатор», як втілення Наполеона: «Пам'ятаю у воєнний час бюст Бонапарта. Лютнева революція змінила його на Керенського» [6, 106].

Слід зазначити, що традиція романтизації бонапартизму була використана деякими прихильниками Керенського, які подібно Цветаєвій, мріяли про появу «диктатора». Але у європейській республіканській традиції Наполеон сприймався як могильник великої революції, тому будь-який кандидат на роль російського Бонапарта викликав підозру. Політичні супротивники, порівнюючи Керенського з Бонапартом, намагалися позбавити його аури вождя революції. Невипадково Л. Д. Троцький, один з керманців більшовицької партії, у своєму публічному виступі наприкінці травня 1917 р. назвав Керенського «математичною точкою російського бонапартизму» [7, 146].

Ще одним чинником, який до повстання генерала Корнілова сприяв прихильності представників білого табору до Керенського у 1917 році, був його політичний курс, спрямований на лавірування між революційними та державницькими цілями. Реалізація такої політики дозволяла заручитися симпатією частини поміщиків, буржуазії, офіцерства [8, 67]. Навіть невдача липневого наступу російської армії не призвела до зменшення популярності Керенського, а навпаки зміцнила його позиції серед правих політичних кіл як сильної особистості [8, 69; 70].

Однак катастрофічне погіршення соціально-економічного стану в державі та політичні кризи все більше радикалізували настрої різноманітних верств населення, які вбачали вихід із складної ситуації лише в рішучих діях: якщо одні вимагали «поглиблення революції», то інші вважали військову диктатуру універсальним засобом вирішення усіх проблем. Така ситуація штовхала народні маси до збройного протистояння в середині країни. Радикали з різних боків протистояли Керенському, не сприймали його компромісну політику та вимагали від своїх партійних лідерів сміливості [9, 102]. Як влучно зазначила у своїх споминах сучасниця тих подій, відома письменниця З. М. Гіппіус, Керенський «відіграв роль мосту, який об'єднує різні сторони та перетворює їх в щось єдине третє – революційне-творче» [10, 230; 235].

Підсумовуючи, зазначимо, що теза, яка була поширена у радянській історіографії про негативне ставлення лідерів Білого руху Півдня Росії до постаті Керенського у 1917 р., не є зовсім коректною. Адже впродовж 1917 р. їх оцінки залежали від політичної ситуації в країні та перебігу бойових дій на фронтах. Тому, на нашу думку, саме нездатність впливових політичних та військових керманців білогвардійського табору зрозуміти унікальності ролі Керенського як фігури, що здатна зберегти єдність між «революційною демократією» та «лібералами», стало однією з причин, яка зумовила «вповзання» країни до Громадянської війни.

Список використаної літератури

1. Голиков Д. Г. Феномен Керенского / Д. Г. Голиков // Отечественная история. – 1992. – № 5. – С. 60–73; Колоницкий Б. И. Загадка Керенского / Б. И. Колоницкий // Звезда. – 1994. – № 6. – С. 163–171; Колоницкий Б. И. Культ Керенского: образы революционной власти / Б. И. Колоницкий // Отечественная история. – 1999. – № 4. – С. 103–112; Колоницкий Б. И. Феминизация образа А. Ф. Керенского и политическая изоляция Временного правительства осенью 1917 года / Б. И. Колоницкий // Межвузовская научная конференция «Русская революция 1917 года: проблемы истории и историографии». Сборник докладов. — СПб.: Изд-во СПбГЭТУ «ЛЭТИ», 2013. — С. 91–103; Толстих И. В., Рябенко И. В. О. Ф. Керенский в мемуарах представителей высшего офицерства России / И. В. Толстих, И. В. Рябенко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія

та археологія. – 2010. – № 13. – С. 182–185; Abraham R. Alexander Kerensky: The First Love of Revolution. New York: Columbia University Press, 1987.

2. Толстих І. В., Рябенко І. В. О. Ф. Керенський в мемуарах представників вищого офіцерства Росії / І. В. Толстих, І. В. Рябенко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія. – 2010. – № 13. – С. 182–185.

3. Деникин А. И. Очерки Русской Смуты. В 3 кн. Кн. 1. Т. 1. Крушение власти и армии (февраль-сентябрь 1917) / А. И. Деникин. – М.: Айрис-пресс, 2013. – 592 с.

4. Цветков В. Ж. Генерал Алексеев / В. Ж. Цветков. – М.: Вече, 2014. – 544 с.

5. Пученков А. С. В. В. Шульгин и газета «Киевлянин» в период Временного правительства (март 1917 – октябрь 1917) // А. С. Пученков // Межвузовская научная конференция «Русская революция 1917 года: проблемы истории и историографии». Сборник докладов. – СПб.: Изд-во СПбГЭТУ «ЛЭТИ», 2013. – С. 123–130.

6. Колоницкий Б. И. Культ Керенского: образы революционной власти / Б. И. Колоницкий // Отечественная история. – 1999. – № 4. – С. 103–112.

7. Троцкий Л. Д. История русской революции: В 2 т. Т. 2: Октябрьская революция. Ч. 1. / Л. Д. Троцкий. – М.: ТЕРРА, Республика, 1997. – 320 с.

8. Голиков Д. Г. Феномен Керенского / Д. Г. Голиков // Отечественная история. – 1992. – № 5. – С. 60–73.

9. Колоницкий Б. И. Феминизация образа А. Ф. Керенского и политическая изоляция Временного правительства осенью 1917 года / Б. И. Колоницкий // Межвузовская научная конференция «Русская революция 1917 года: проблемы истории и историографии». Сборник докладов. — СПб.: Изд-во СПбГЭТУ «ЛЭТИ», 2013. — С. 91–103.

10. Гиппиус З. Н. Дневники: 1893–1919 / З. Н. Гиппиус. – М.: Русская книга, 2003. – 576 с.

References

1. Golikov D. G. Fenomen Kerenskogo / D. G. Golikov // Otechestvennaya istoriya. – 1992. – № 5. – S. 60–73; Kolonitskiy B. I. Zagadka Kerenskogo / B. I. Kolonitskiy // Zvezda. – 1994. – № 6. – S. 163–171; Kolonitskiy B. I. Kult Kerenskogo: obrazyi revolyutsionnoy vlasti / B. I. Kolonitskiy // Otechestvennaya istoriya. – 1999. – № 4. – S. 103–112; Kolonitskiy B. I. Feminizatsiya obraza A. F. Kerenskogo i politicheskaya izolyatsiya Vremennogo pravitelstva osenyu 1917 goda / B. I. Kolonitskiy // Mezhvuzovskaya nauchnaya konferentsiya «Russkaya revolyutsiya 1917 goda: problemy istorii i istoriografii». Sbornik dokladov. — SPb.: Izd-vo SPbGETU «LETI», 2013. — S. 91–103; Ryabenko I. V. O. F. Kerenskiy v memuarah predstavnikov vischogo oftserstva RosIYi / I. V. Tolstih, I. V. Ryabenko // VIIsnik DnIpropetrovskogo unIversitetu. SerIya: IstorIya ta arheologIya. – 2010. – № 13. – S. 182–185; Abraham R. Alexander Kerensky: The First Love of Revolution. New York: Columbia University Press, 1987.

2. Ryabenko I. V. O. F. Kerenskiy v memuarah predstavnikov vischogo oftserstva RosIYi / I. V. Tolstih, I. V. Ryabenko // VIIsnik DnIpropetrovskogo unIversitetu. SerIya: IstorIya ta arheologIya. – 2010. – № 13. – S. 182–185.

3. Denikin A. I. Ocherki Russkoy Smutyi. V 3 kn. Kn. 1. T. 1. Krushenie vlasti i armii (fevral-sentyabr 1917) / A. I. Denikin. – М.: Ayris-press, 2013. – 592 s.

4. Tsvetkov V. Zh. General Alekseev / V. Zh. Tsvetkov. – М.: Veche, 2014. – 544 s.

5. Puchenkov A. S. V. V. Shulgin i gazeta «Kievlyanin» v period Vremennogo pravitelstva (mart 1917 – oktyabr 1917) // A. S. Puchenkov // Mezhvuzovskaya nauchnaya konferentsiya «Russkaya revolyutsiya 1917 goda: problemy istorii i istoriografii». Sbornik dokladov. – SPb.: Izd-vo SPbGETU «LETI», 2013. – S. 123–130.

6. Kolonitskiy B. I. Kult Kerenskogo: obrazyi revolyutsionnoy vlasti / B. I. Kolonitskiy // Otechestvennaya istoriya. – 1999. – № 4. – S. 103–112.

7. Trotskiy L. D. Istoriya russkoy revolyutsii: V 2 t. T. 2: Oktyabrskaya revolyutsiya. Ch. 1. / L. D. Trotskiy. – М.: TERRA, Respublika, 1997. – 320 s.

8. Golikov D. G. Fenomen Kerenskogo / D. G. Golikov // Otechestvennaya istoriya. – 1992. – № 5. – S. 60–73.

9. Kolonitskiy B. I. Feminizatsiya obraza A. F. Kerenskogo i politicheskaya izolyatsiya Vremennogo pravitelstva osenyu 1917 goda / B. I. Kolonitskiy // Mezhvuzovskaya nauchnaya konferentsiya «Russkaya revolyutsiya 1917 goda: problemy istorii i istoriografii». Sbornik dokladov. — SPb.: Izd-vo SPbGETU «LETI», 2013. — S. 91–103.

10. Gippius Z. N. Dnevniky: 1893–1919 / Z. N. Gippius. – М.: Russkaya kniga, 2003. – 576 s.

Hlibischuk M.V. THE IMAGE OF ALEXANDER KERENSKY IN THE MEMOIRS OF THE WHITE MOVEMENT LEADERS OF SOUTHERN RUSSIA

Abstract

Historians have written much about the Russian Revolution (1917–1922). However, there are topics that have been insufficiently studied. One of them is the image of state power and its perception during the revolution. The author analyzes how the White movement leaders of Southern Russia in 1917 perceived

Alexander Kerensky, the leader of the Russian Revolution. Therefore, based on the memoirs of the author, we tried to analyze this issue.

The author argues that the idea, prevalent in the Soviet historical science, that all the leaders of the White movement had a negative attitude towards Kerensky is incorrect. Military generals, who supported the White movement, actively criticized him for actions that were destructive for the Russian army. Many criticized him for that even when he already lived in exile. However, Generals Denikin and Alekseyev hoped that despite everything he would have been able to save the country from anarchy and prevent the Civil War.

Politicians, who supported the White movement, also believed that Kerensky could prevent the collapse of the army and the state. For example, V. Shulgin believed that Kerensky would become a "Russian Napoleon", who would put an end to the revolution and not allow the Bolsheviks to take the power. However, after the conflict between General Kornilov and Kerensky, which occurred in August 1917, the leaders of the White movement became disillusioned with him.

In addition, many of Kerensky's contemporaries, who supported him, perceived him as Napoleon. Since the style of his behavior and speech reminded them of the French Revolution, they believed that he would have just as strong personality as Napoleon Bonaparte had.

Finally, it should be noted that the lack of understanding by the White movement leaders in Southern Russia of the unique role Kerensky played in the political arena was one of the reasons for the country slipping down to the Civil War.

Одержано редакцією 10.02.2017
Прийнято до публікації 02.05.2017

УДК 323(47):930(410+73)

М. Шмигель

доктор історичних наук, професор
університету ім. М. Бела (Словаччина)

В.И. Меньковский

доктор історичних наук, професор
Білоруського національного університету

ЛЕНИНИЗМ И СТАЛИНИЗМ: ОБЩЕЕ И ПРОТИВОПОЛОЖНОЕ В ОЦЕНКАХ АНГЛО-АМЕРИКАНСКОЙ КЛАССИЧЕСКОЙ СОВЕТОЛОГИИ

В статье рассмотрена советология, развивавшаяся как быстрорастущая область американской академической жизни в 1950-х – 1960-х гг., к началу 1970-х гг. столкнулась с серьезными методологическими проблемами. «Теория непрерывности» ленинского и сталинского периодов советской истории вызвала ряд дискуссий в среде историков, часть которых («ревизионисты») стремились пересмотреть тоталитарную концепцию и идею линейного развития от большевизма к сталинизму.

Ключевые слова: революция 1917 г., ленинизм, сталинизм, большевизм, англо-американская советология, методология исторического исследования, историография.

Постановка проблемы. История революционных событий 1917 г. постоянно привлекала и привлекает внимание историков всего мира. Англо-американские исследователи-советологи не были исключением. Для них был интересен и сам революционный процесс, и его влияние на становление и развитие советского общества. Одной из самых дискутируемых проблем в англо-американской академической среде стал вопрос о реализации идей Октября, о реальном воплощении декларируемых принципов, соответствии (или не соответствии) советской практики и революционной теории, об общих и противоположных чертах ленинского и сталинского периодов советской истории.

Анализ последних исследований и публикаций. В классической западной советологии 1950-х – 1980-х гг. сложились две основные концепции советской истории, сохраняющие влияние на мировую историографию до сегодняшнего дня – тоталитарная, в которой ленинский и сталинский периоды рассматривались как части единого непрерывного революционного процесса, и ревизионистская, противопоставляющая сталинскую